

Fra Faderen til hans fire Søstre i Viborg. Rønne 1859 29/11:

Mine kjære Søstre! Siden mit sidste Brev til Eder er vel et af de tristeste Afsnit, naar Døden hjem søger et Huus, afsluttet for os, idet vor herlige Wilhelm i Mandags Middag blev bragt til sit sidste Hvilested. Dog hvor tung den Tid og har været, har den intet Øjeblik havt noget Bittert ved sig og hvor veemodig vor Stemning end er, bære vi, troer jeg, Forsynets Tilskikkelse med Fatning; vi kunne ikke andet, thi, idet Herren lagde sin Haand paa os, har han paa en naaderig Maade mildnet den Prøve, vi skulle bestaae. I menneskelige Øjne regnes vel det Slag, der har ramt os, for et af de tungeste i et Familieliv, naar et lovende Barn rykkes bort paa Ungdommens Grændse, men just i dette have vi følt ligger ogsaa Spiren til usigelig Trøst, naar man ikke i Fortvivlelse kaster denne fra sig. Saaledes har Forsynet indrettet det, at Trøst og Sorg svare til hinanden. For et Aar siden stod Wilhelm jo som en saa smuk Knop, Forældre kunne ønske sig, baade legemlig og aandig frisk, men udfolde sig skulde han ikke; da begyndte han at sygne og det paa en Maade, at man strax maatte see, at en Orm gnavede paa hans Livskraft; længe holdtes dog endnu Haabet oppe, men saa gradeviis skulde hans Opløsning forløbe og hans Tilstand blive saa besværlig og vaandefuld, at han Selv og vi med ham maatte ønske og bede, at Herren vilde løse op for ham. Det skete endeligt, uden at jeg nogensinde havde hørt ham virkeligt forsage og tillige med et Indblik i og Tillid til Livet efter dette, som vi ingen Forestilling havde kunnet gjøre os om, men som vi snart indsaar maatte være den naturlige Følge af hans Udvikling og hans Uskyldighed, han som vi intet Øjeblik udenfor hans Sygdom havde ønsket anderledes end han var. Ved at høre ham nu og da yttre sig om Døden, laae den Tanke nær: »gid man i Tiden selv kunde gaae Døden saaledes imøde« og det havde, som J let begribe, noget særdeles opløftende ved sig; ikke Spor af Uro eller Ængstelse syntes at findes hos ham; iblandt andre eet Exempel, han lod sig nu og da forelæse Psalmer og engang, hvor Laura faldt i Graad, sagde han, hvorfor saa forknyt Moder, Psalmedigterne skildre jo alle Livet efter dette som saa deiligt. Der er for os noget usigelig Saligt ved Tanken om, at han, vi have mistet, indgik til Herren paa saadan Maade – der vil nok findes en god Bolig for ham – og som intet Andet har dette mildnet vor Smerte og ladet os see Døden i en [s. 633](#) venligere Skikkelse end ellers pleier at være Tilfældet. Hvor ganske anderledes, om han havde været mindre vellykket og dog ere Menneskene saa tilbøielige til at glæde sig paa Forældres Vegne, naar det indtræffer, men disses Følelser kunne da ikke være ublandede. Og hvad mere er – for mig staaer det idetmindste saaledes – vil hans Minde i Fremtiden blive et Middel, som Intet tidligere, til at knytte til Herren ikke blot hans Forældre, men og som jeg haaber alle hans Søkende, thi de ældre ville uvilkaarligt drage de yngre med sig. Disse ere Hovedtrækkene i Billedet af vort Huus – Veemod uden Klage men med Tak til Herren – som det er for Tiden og imellem disse findes igjen spredte en Mængde mindre, alle egnede til at oplive vort Sind og styrke vort Mod ligetil at den i flere Dage mørke Himmel sendte os Solens Straaler i Gaar, saalænge Ceremonien gik for sig. Wilhelms blide Stemning under Sygdommen, hans Kjærlighed til Forældre og Søkende og disses Gjengjelden af samme, hans Bevidsthed til sidste Øjeblik, Families, Venners og Bekjendteres Deeltagelse for os og Hermans uforandrede Humeur, alt dette og meget mere have bidraget hver Sit til at lette Sindet saavel før som efter hans Bortgang. Glædet os har især Christian, der i al denne Tid har viist sig som en særdeles kjærlig Søn og Broder; han har prægtigt forstaaet at gaae og gjøre sin Moder til gode paa forskellige Maader og, som han, kunde Ingen skaffe Wilhelm et Glas koldt Vand. Han har

derved og voxet sig dobbelt fast i Faders og Moders Hjerter. Peder med sit barnligt kjærlige Sind og sin Aands Livlighed forstaaer ogsaa godt at kjæle for os og paa samme Tid holde Humeuret gaaende; i Gaar just sprang han 15 forbi og blev næstøverst efter at have været 1 Maaned i Classen og i Dag havde Rector roest ham offentlig og sagt ham, at, naar han vedblev saaledes, vilde han blive hans Ven.

Vort Huus have vi, saavidt muligt, seet at faae til at gaae under alt dette saa lidt forskjelligt fra det Tilvante, som det lod sig gjøre. Dødsdagen var Christian fra Skolen af og Begravelsesdagen vare de alle hjemme; paa denne Dag fik Skolen forøvrigt Lov Kl. 11 for at Disciplene kunde følge deres Kammerat; intet fremmed Menneske have vi behøvt i Huset ved denne Leilighed undtagen Leietjeneren i Gaar; ligesom Laura og jeg vare ene om ham, da han ikke mere formaaede at hjælpe sig selv, saaledes sørgede vi udelukkende for ham efter Døden og opnaaede derved en velgjørende Ro og Stilhed i Huset paa en Tid, hvor man trænger meest til at være fri for alle Uvedkommende.

Thea Hoffmann har været vor bedste kjæreste og saagodtsom eneste [s. 634](#) Støtte udefra i Sorgens Dage; hun forstaaer godt at opmuntre Syge saavel som Sunde og at trøste Sørgende ; Fru Rømer kommer i altfor stærk Sindsbevægelse ved denne Leilighed til at kunne være her længe ad Gangen, og paa Bedstemoder har Døden i dette Tilfælde virket saaledes, at hun, uagtet rask, dog ikke har turdet besøge os siden Dagen før Wilhelms Bortgang. Det er vistnok førstegang i hendes Liv, at hun saaledes er gaaet afveien for den. Hos Bedstemoder og Tante Rømer derimod feirede Elisabeth sin Fødselsdag i Forgaars til sin store Tilfredshed. Fra imorgen af findes Huset igjen i sin vante Gænge og blot vi saa kunne være fri for de Condolationsvisiter, der staae for os som noget slet ikke behageligt at tage imod. – Laura og Børnene hilse med mig Svigerinderne, Tanterne og Søstrene ved Eders trofaste

Broder Carl.

I Barndomshjemmet modtog K. Z.'s højtaldrende Moder Budskabet om hans Død med den Sindsro, Alderen giver, hvor stærkt end Skilsmissen greb hende; allerede i tidligere Aar havde den Tanke været hende fortrolig, at hun maatte være forberedt paa at miste denne Søn. Den følgende Vinter blev hende lang; hun havde gennem K. Z.'s hyppige Brevkort, under Tiden to paa én Postdag, kunnet følge Livet i Casa d'Antino i de mindste Enkeltheder, af og til endog kunnet fryde sig ved at spise en And fra Torpelund, som K.Z. havde ladet sin Husbestyrerinde Frk. M. Mattson sende hende stegt med Sauce, Syltetøj m. m. Nu maatte hun savne alt dette. Det var hende en stærk og uventet Glæde midt i Februar at modtage fra H. Chr. Christensen dennes udførligt skildrende Fortegnelse over K. Z.'s Malerier. Hun lod Bogen læse højt for sig, Numer for Numer, af en af Husets mange Veninder, som kappedes om jevnlige at sidde hos hende; og hun dvælede i Tankerne ved alle de Billeder, som hun kendte. Helt igjennem dens 796 Numre naaede hun dog ikke. Hendes trofaste Hushjælp i over 35 Aar, Jomfru Petrea Svendsen, blev skrøbelig til Bens; for hendes Skyld rejste den yngste Datter Bodil Wilhelm hjem med en Sygeplejerske, fik denne sat ind i Husets Gjærning og vendte 14. Marts tilbage til Kjøbenhavn. Saa 18. Marts svigtede Moderens Kræfter; endnu den følgende Aften styrede hun fra Sengen sit Hus: »Imorgen, Petrea!, slagte vi en Høne«. Samme Nat ved Tretiden – 20. Marts 1918 – sov hun næsten umærkeligt ind i Døden, lidt over 95½ Aar gammel. Og med hende gik KRISTIAN ZAHRTMANN's Barndomshjem i Graven.

M. K. Zahrtmann.

[s. 635](#) ETRÜRISK URNE, HJEMBRAGT AF K. Z. FRA ITALIEN OG AF HAM BESTEMT TIL GJEMMFSTED FOR HANS ASKE (se S. 534)

1908 10/5 skriver han fra Lyon til M. K. Z. : »Her har jeg nærmest dyrket Musæerne, der er meget righoldige. Morsomt nok fandt jeg ud af, at Kampen paa min etrusiske Ligkiste forestiller Slaget ved Marathon, hvor en Græker tager en Plov og mejer Perserne ned.«

[s. 636](#) STENEN PAA K. Z.'S GRAV. VESTRE KIRKEGAARD

I August 1917 udsendte en Kreds af K. Z.'s Venner, Kammerater og Elever Opfordring til at rejse et Mindesmærke paa hans Grav, som findes ved den lille Sø syd for det store Kapel.

Joakim Skovgaard har udformet Gravmindet paa Grundlag af et Udkast af Th. Bindsbøll.

N. Larsen-Stevns har hugget Reliefet i Stenen, der er hentet i De forenede Granitbrud ved Rønne.

Den 20. Oktober 1919 nedsattes Askeurnen i Gravstedet og Mindesmærket overdroges til Slægten i Nærværelse af en Kreds oprindelige Indbydere.

K. Z. havde udtalt Ønske om at stedes til Hvile paa Vestre Kirkegaard samt peget paa Motivet:

Leonora Christina forlader Fængslet

[s. 637](#)

[s. 638](#)